

<https://doi.org/10.52256/2710-3560.2025.99.15>
УДК 378. 037

Наталія Сідаш,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля,
м. Київ
ORCID ID 0000-0002-4569-4611
sidash@snu.edu.ua

ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ

Статтю присвячено науковому обґрунтуванню ролі духовно-культурних цінностей як фундаментального чинника життєдіяльності особистості та сталого розвитку сучасного суспільства. Автор аналізує значення цих цінностей у контексті сучасних глобальних викликів, таких як динамічні соціокультурні трансформації, моральна дезорієнтація, інформаційне перевантаження, поширення споживацьких установок та знецінення гуманістичних ідеалів. Наголошується на необхідності оновлення виховних орієнтирів та створення нової, інтегрованої системи духовно-морального супроводу особистості, яка відповідала б сучасним реаліям і сприяла цілісному розвитку людини. У центрі уваги – потреба в інтеграції базових духовно-культурних цінностей у процес формування світогляду, етичної свідомості та ідентичності особистості в умовах цивілізаційної невизначеності, духовної нестабільності та втрати моральних орієнтирів. Особливе місце відведено аналізу наукових підходів до розуміння понять «духовність», «культура», «цінності» у працях провідних українських педагогів і психологів. Розкрито механізми формування духовно-культурної ідентичності через самовиховання, моральний вибір, емоційну зрілість, рефлексію та міжкультурну взаємодію. Окреслено зв'язок між духовним розвитком особистості й її здатністю протистояти деструктивним впливам соціального середовища та інформаційних маніпуляцій. Обґрунтовано значущість таких універсальних цінностей, як Любов, Добро, Справедливість і Краса, які сприяють розвитку внутрішнього світу особистості та її здатності до емпатії, відповідальності, альтруїзму. Запропоновано культуроцентричну модель виховання, що включає емоційно-смісловий компонент, приклад педагога, діалогічну взаємодію, а також мистецтво, традиції й етичні практики. Підкреслено важливість безперервного духовного розвитку як чинника особистісної зрілості та суспільного прогресу. Акцентовано, що саме духовно збагачена особистість здатна стати провідником позитивних змін у суспільстві. Окреслено перспективи духовно-культурної освіти як ресурсу зміцнення людяності, соціальної єдності та духовного потенціалу суспільства.

Ключові слова: духовні цінності, культурні цінності, життєдіяльність особистості, виховання, духовність, культура, моральний вибір, гуманістичне виховання.

Natalia Sidash. Spiritual and cultural values as a determining factor of human life activity

The article is devoted to the scientific substantiation of the role of spiritual and cultural values as a fundamental factor in an individual's life. In the context of contemporary social transformations, particularly the moral crisis, information overload, and the devaluation of humanistic ideals the author emphasizes the urgent need to update educational priorities. Special attention is given to the analysis of scientific approaches to defining the essence of spirituality, culture, and values in the works of leading foreign and Ukrainian scholars. The article explores the mechanisms of forming an individual's spiritual and cultural identity through the lens of self-education, moral choice, emotional maturity, and cultural interaction. The significance of universal values such as Love, Justice, Goodness, and Beauty is substantiated, as they contribute to the development of an individual's inner world, spiritual resilience, humanistic worldview, and sense of social responsibility. It is noted that the integration of spiritual and cultural values into the educational process is possible only through a holistic approach, which encompasses emotional and semantic dimensions, the role of the educator, personal reflection, and dialogical interaction. The study proposes a culture-centric model of

education that actively incorporates art, national traditions, and moral-ethical practices to foster the formation of a harmonious and socially mature personality. The article outlines prospects for the development of spiritual and cultural education as a foundation for strengthening social unity, humanity, and the internal potential of society.

Key words: *spiritual values, cultural values, individual life, upbringing, spirituality, culture, moral choice, humanistic upbringing.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Сучасне суспільство переживає період глибоких трансформацій, що супроводжуються кризою духовних орієнтирів, домінуванням матеріальних цінностей, інформаційною перенасиченістю та зниженням ролі культури як основи формування особистості. В таких умовах особливої актуальності набуває проблема виховання гармонійної, відповідальної особистості, здатної до саморозвитку, морального вибору та конструктивної взаємодії. Це виховання неможливе без опори на духовно-культурні цінності, які є фундаментом життєдіяльності людини, її світоглядних установок, поведінкових моделей і здатності до самореалізації.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Проблема формування духовно-культурних цінностей як основи життєдіяльності особистості набула широкого висвітлення у вітчизняній та зарубіжній науковій думці. Теоретичні засади аксіологічного підходу до виховання були закладені у працях класиків філософії та педагогіки: Сократа, Платона, Коменського, Дистервега, Ушинського. У сучасному контексті значний внесок у розвиток цієї проблематики зробили українські вчені І. Бех, Г. Філіпчук, Е. Помиткін, В. Рибалка, Г. Шевченко та інші.

У працях Галини Шевченко духовно-культурні цінності розглядаються як внутрішня вісь формування особистості Людини Культури, здатної до самопізнання, морального вибору та естетичного сприйняття світу. Авторка наголошує на необхідності культуроцентричного підходу у вихованні та підкреслює роль мистецтва, традицій, мови й духовних авторитетів у формуванні ціннісної сфери молоді [5].

Іван Бех у своїй концепції «Я-центрованого розвитку особистості» розробляє компонентно-процесуальну модель виховання, де духовні цінності виступають інтегративною основою емоційно-сміслового, когнітивного та діяльнісного компонентів особистісного розвитку. Він підкреслює, що духовність є передумовою формування громадянської відповідальності, внутрішньої свободи, здатності до соціальної дії та гармонії із собою [1].

Проблема цінностей як складової життєвого вибору також висвітлена у працях В. Рибалки [3]. Вчені акцентують на інтеграції моральних і духовних норм в освітній процес. У психологічному аспекті феномен духовності досліджували В. Франкл, А. Маслоу, К. Роджерс, які розглядали цінності як чинник особистісної самореалізації, психічного здоров'я та соціального добробуту.

У закордонних публікаціях останніх років [6–12] духовність і культурна ідентичність аналізуються як чинники емоційної стабільності, стійкості до соціальних викликів та здатності особистості до рефлексії. Зростає інтерес до арттерапевтичних і педагогічних технологій, які сприяють засвоєнню універсальних духовних цінностей [9].

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить про актуальність тематики у філософському, педагогічному, психологічному, культурологічному вимірах, а також про потребу подальшого дослідження з урахуванням сучасних суспільних і освітніх трансформацій.

Мета статті – обґрунтування ролі духовно-культурних цінностей як ключового чинника формування світогляду, морального вибору та життєдіяльності особистості, а також аналіз наукових підходів до формування та інтеграції цих цінностей у процес навчання і виховання.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У сучасних умовах трансформаційних змін, викликаних глобалізацією, цифровізацією, зміною суспільних пріоритетів та зниженням ролі традиційних духовних орієнтирів, питання формування духовно-культурних цінностей набуває особливої актуальності. Виховання особистості, здатної до самопізнання, морального вибору та культурного самоусвідомлення, потребує нових підходів, заснованих на поєднанні національних традицій, гуманістичної філософії та педагогічного досвіду.

На цьому ґрунті особливої уваги заслуговують наукові розвідки провідних українських педагогів, які розкривають духовно-культурні цінності як системоутворюючий чинник у процесі розвитку особистості. Їхні концепції окреслюють виховання як процес одухотворення людини, що є

запорукою її самореалізації та здатності до позитивного впливу на суспільство. У подальшому тексті представлено узагальнення наукових підходів зазначених авторів із наголосом на ціннісній природі людської поведінки, виховання та життєвої самодостатності особистості.

Праці видатного педагога сучасності Галини Павлівни Шевченко, наукова школа якої займається проблемами виховання особистості як Людини Культури, підкреслюють важливість духовно-культурних цінностей як основного елемента формування особистості, її життєвих орієнтирів та поведінки. Цей підхід є актуальним в умовах сучасних викликів: кризи моралі, посилення індивідуалізму та впливу технологій на свідомість людини. Автор підкреслює, що виховання, засноване на духовно-культурних цінностях, формує гармонійну особистість, здатну знаходити сенс у своїй діяльності та прагнути високих ідеалів: Принцип культуровідповідності (А. Дистервег) показує, що індивідуальність людини формується через засвоєння культурної спадщини, традицій та звичаїв. Це підтверджує, що духовно-культурні цінності відіграють ключову роль у створенні сталої ідентичності особистості. Такі базові універсальні цінності, як Любов, Мир, Добро, Краса, підтримка та сім'я, поєднують людство, стають фундаментом його виживання.

Автор вказує на деградацію духовно-культурних орієнтирів за доби інформаційно-технологічної цивілізації, коли освіта все частіше підмінюється отриманням інформації, позбавленої моральної та естетичної цінності. Все це веде до знецінення духовності як основи виховання. Сучасні технології нав'язують антицінності, сприяючи відчуженню та заниженню стандартів критичного мислення, культури мови та творчості, що загрожує формуванню здорового духовного середовища.

Г. Шевченко наголошує на тому, що виховання має бути орієнтоване на одухотворення особистості: саме цей процес розкриває здатність особистості до самопізнання, розвитку емоційної сфери та прагнення самовдосконалення. Освіта та виховання повинні бути нерозривно пов'язані з культурним та моральним прикладом. Взаємодія з високодуховними людьми збагачує внутрішній світ. Автор пов'язує духовність з оптимізмом, який зміцнює віру людини у свої сили та здатність справлятися з життєвими труднощами, адже оптимізм сприймається як невіддільна частина духовності, що дозволяє зберігати віру в добро та соціальну справедливість.

Г. Шевченко стверджує, що духовні та культурні цінності є орієнтиром у виборі життєвих пріоритетів та реалізації людського потенціалу: Людина, що має розвинену духовність, націлена на створення гармонії в суспільстві, усвідомлення своєї відповідальності перед іншими людьми та природою. Автор також підкреслює, що самовиховання та прагнення до духовного ідеалу лежать в основі людської діяльності, що узгоджується з філософією В. Вернадського та гуманістичних психологів. Сучасні виклики, такі як комерціалізація освіти та поширення антицінностей, вимагають нової стратегії виховання: Автор наголошує на необхідності культуроцентричного підходу, на впровадженні культури, мистецтва та естетичного виховання в освітній процес для гармонійного розвитку особистості, на визначальній ролі держави та суспільства, створення системної роботи зі зміцнення духовних засад через освітні програми, культурні ініціативи та розвиток медіапростору [5].

Видатний представник сучасної наукової думки України, психолог, педагог Іван Дмитрович Бех розглядає проблеми виховання особистості через духовний та моральний розвиток. Роботи вченого акцентують на фундаментальній ролі духовно-культурних цінностей у формуванні особистості та її життєдіяльності. Автор стверджує, що духовні цінності є центральним елементом формування особистості, її внутрішнього світу та здатності до самовизначення. Цінності, такі як Справедливість, Любов, Гідність, формують «ядро людяності» та забезпечують гармонійне існування індивіда в суспільстві. Твердження автора узгоджується з ідеями гуманістичної психології (А. Маслоу, В. Франкл), де цінності визначають найвищі рівні самореалізації.

І. Бех стверджує, що виховання через цінності веде особистість до духовної трансформації. Автор представляє компонентно-процесуальну модель виховання, де духовні цінності освоюються через когнітивний, емоційно-ціннісний та практичний компоненти. Цей підхід спрямований на формування усвідомленої, духовно зрілої особи. Модель наголошує на важливості інтеграції знань, емоцій та дій, що робить виховний процес цілісним. Автор підкреслює небезпеку ігнорування духовних цінностей, що призводить до деградації особистості та суспільства. Рішенням може стати філософія людиноцентризму, де духовні цінності займають центральне місце.

Свобода інтерпретується автором як здатність людини виходити за рамки індивідуального існування, що дозволяє взаємодіяти з іншими на основі взаємоповаги та солідарності. Свобода як духовна цінність узгоджується з екзистенційною філософією, де вона сприймається як основа

автентичного життя. Д. Бех стверджує, що емоційно-ціннісний компонент відіграє ключову роль у засвоєнні духовних цінностей, формуючи позитивне ставлення до них та мотивацію до реалізації. Цей компонент наголошує на важливості емоційного інтелекту та його зв'язку з духовним розвитком. Вчений пропонує наукове визначення духовної цінності як «клітини духовного розвитку особистості», яка є виразом високого смислового та етичного імперативу.

Духовні цінності виділяються як ключовий елемент, що визначає зміст життя людини, створюючи основу для її духовного розвитку та самореалізації. Духовні цінності є критерієм для побудови ієрархії життєвих орієнтирів, що підтверджує їх визначальну роль у життєдіяльності особистості. Автор акцентує на процесах внутрішньої трансформації, де особистість піднімається від утилітарних цінностей до «вищих смислів життя», формуючи «Я-духовне». Перетворення особистості порівнюється з «переродженням гусениці на метелика», що підкреслює значущість духовного виховання для розкриття потенціалу особистості. Особистість, яка досягла духовної зрілості, здатна осмислено вибирати між «вищими» та «нижчими» цілями, що вказує на її незалежність від зовнішнього тиску. Вчений наголошує, що духовне виховання має бути спрямоване на формування у особи стійкості до зовнішніх спокус та готовності діяти відповідно до духовних принципів. Таке виховання базується на створенні середовища, яке стимулює формування внутрішнього «Я» та розвитку духовної відповідальності.

Автор зазначає зниження ролі духовних цінностей у сучасному суспільстві, де утилітарні та прагматичні цілі часто витісняють високі духовні смисли. Духовна криза пов'язується з домінуванням матеріальних пріоритетів, недоліком морального виховання та руйнуванням зв'язків між поколіннями. Тому вчений пропонує посилити увагу до процесу виховання, приділяючи особливу увагу формуванню духовно-моральної культури в освітній системі. Однією з центральних тез є твердження, що духовні цінності стають регулятором поведінки, впливаючи на вчинки. Залучення духовних цінностей у дії та вчинки особистості змінює її поведінку на осмислену та соціально значущу. Духовні цінності також допомагають особистості зберігати емоційну стабільність, служачи механізмом душевної гармонії. Вчений підкреслює, що самореалізація особистості можлива лише за умови інтеграції духовних цінностей у її внутрішній світ. Усвідомлення себе як носія духовних цінностей сприяє розвитку високої самооцінки та здатності протистояти соціальним викликам. Особистість, яка усвідомлює свою духовну місію, стає не лише частиною суспільства, а і його перетворювачем [1].

Досліджуючи духовно-культурні цінності, Георгій Філіпчук відзначає їх ключову роль у процесі формування особистості, що особливо помітно через призму аналізу сучасного соціокультурного контексту. Автор наголошує, що виховання особистості має ґрунтуватися на інтеграції національного культурного контексту до освітніх та соціальних процесів. Він зазначає, що принцип культуровідповідності допомагає зберегти зв'язок із традиціями, зміцнити національну ідентичність та сформувати стійкий світогляд, орієнтований на повагу до свого коріння. Криза національної ідентичності пов'язана з ослабленням духовного виховання, втратою історичної пам'яті та недостатньою культурною інтеграцією. Усвідомлення історичного коріння, відданість духовним цінностям, таким як справедливість, солідарність і толерантність, дозволяє формувати гармонійну особистість, здатну долати сучасні виклики. Адже сучасна глобалізація несе ризики втрати культурної унікальності. Для запобігання цьому необхідне гармонійне поєднання традицій із сучасними тенденціями. Діалог культур має стати основою розвитку особистості, сприйнятливої до світової спадщини, що зберігає власне національне «Я». Держава зобов'язана активно зберігати та транслювати духовно-культурні цінності через культуру, мистецтво та освіту. Це дозволить зміцнити моральні засади суспільства, а також сприяти вихованню громадян, здатних брати активну участь у житті своєї країни та світової спільноти. Духовно-культурні цінності є важливим компонентом формування особистості. Їхня інтеграція в освітні, культурні та суспільні процеси є запорукою розвитку сталого суспільства, заснованого на повазі до традицій та відкритості до сучасних викликів [4].

Процес формування особистості – це багатогранне явище, в основі якого лежать духовно-культурні цінності. Дослідження Едуарда Помиткіна наголошує на значенні духовних цінностей та методів їх діагностики. Це дозволяє глибше усвідомити їхній вплив на розвиток людини в умовах сучасних соціальних викликів. У дослідженні стверджується, що духовні цінності, такі як Істина, Доброта, Гармонія і Любов, є основними елементами розвитку особистості, які формують моральні орієнтири та сприяють самоактуалізації. Автор наголошує, що усвідомлення цих цінностей зміцнює здатність людини знаходити сенс життя та розвивати критичне мислення.

Автор акцентує на ролі культурних традицій, сімейних цінностей та історичної спадщини у вихованні особистості. Повага до культурної спадщини сприяє зміцненню ідентичності, формує усвідомлення своєї ролі у суспільстві та створює умови для гармонійного розвитку. Емоційний складник відіграє ключову роль у розкритті духовного потенціалу. Автор підкреслює, що такі емоції, як співчуття, радість і натхнення, сприяють зміцненню моральних підвалин та формуванню стійких міжособистісних зв'язків.

Едуард Помиткін розробив низку діагностичних методів, спрямованих на вивчення рівня духовного розвитку особистості. Запропоновані методики дозволяють аналізувати мотивацію, емоційну зрілість та ціннісні орієнтири, що сприяє цілеспрямованому розвитку особистості. Глобалізація є викликом для збереження духовних цінностей. Автор зазначає, що масова культура та стандартизація здатні послабити культурну ідентичність. Як відповідь на цей виклик пропонується інтеграція культурних традицій та акцент на духовних цінностях в освіті та вихованні. У дослідженні наголошується на значущості духовного потенціалу особистості для суспільства. Духовні цінності зміцнюють соціальні зв'язки, сприяють розвитку громадянського суспільства та підтримують стійкість соціальних систем [2].

Марина Роганова, Сейфула Рашидов, Світлана Рашидова розглядають духовно-культурні цінності як центральний елемент, що пов'язує особистісний розвиток із професійною реалізацією. При цьому вони виділяють гуманістичний підхід, орієнтований на гуманістичні цінності, такі як Повага, Милосердя, Прагнення Допомоги та Підтримки. Даний підхід сприяє розвитку відповідальності, рефлексії, діалогової форми спілкування; міждисциплінарний підхід, тобто поєднання гуманітарних та педагогічних підходів, що дозволяє сформувати педагогічний світогляд, заснований на загальнолюдських цінностях. Важливим етапом формування особистості педагога є усвідомлення своєї ролі в освітній системі. Духовно-культурні цінності допомагають розвивати здатність до самореалізації та формувати творчу індивідуальність. Щодо практичної реалізації цінностей в освітньому процесі дослідники пропонують формування ціннісно-смыслового ставлення, засвоєння педагогічних ідей як частини гуманітарної культури. Ефективними методами формування духовно-культурних цінностей є освітні тренінги та обмін думками, особистий приклад викладача, інтерактивні та проєктні форми роботи, креативне самовираження та робота над проєктами, які дозволяють студентам розвивати індивідуальні підходи до навчання [8].

Духовно-культурні цінності є ключовим чинником формування особистості. Вони забезпечують моральну основу для професійного розвитку та сприяють вихованню відповідальності, емпатії та здатності до взаємодії. Підготовка особистості, яка орієнтована на духовні цінності, відіграє найважливішу роль у створенні відкритого і демократичного суспільства. Сучасна педагогічна наука особливу увагу приділяє вивченню духовно-культурних цінностей як основи формування особистості. Ці цінності розглядаються як ключові елементи, що впливають на професійне та особистісне зростання. Однак залишається відкритим питання про те, які підходи найефективніші для їхньої інтеграції в освітній процес. Гуманістичний підхід наголошує на значущості поваги до особистості. Прихильники цієї точки зору стверджують, що духовні цінності, такі як милосердя, емпатія та взаємодопомога, сприяють формуванню не лише професійного педагога, а й гармонійної особистості. Ці якості стають фундаментом взаємодії в освітньому процесі [5; 8].

З точки зору міждисциплінарного підходу духовно-культурні цінності можуть бути вбудовані в освітній процес через поєднання різних дисциплін. Наприклад, курси з психології, соціології та педагогіки можуть формувати у студентів глибоке розуміння ролі духовних та культурних цінностей у вихованні [7]. Аргументи на користь ролі духовних цінностей також підкріплюються дослідженнями, які показують, що усвідомлення педагогами своєї професійної місії посилює мотивацію та сприяє розвитку творчого потенціалу [6; 10]. Таким чином, духовні цінності відіграють роль орієнтирів, які спрямовують педагога до особистісного та професійного вдосконалення. наголошують на тому, що сучасна система освіти часто орієнтована на прагматичні цілі, такі як передача знань та розвиток навичок. Це може обмежувати простір для інтеграції духовно-культурних цінностей, особливо в умовах інтенсивного навчального графіка та безлічі дисциплін. Існують сумніви щодо ефективності методів, які використовуються для формування духовних цінностей у навчальних програмах [8]. Вони стверджують, що освітня система недостатньо підготовлена до реалізації такого завдання через відсутність чітких методологічних рекомендацій. Деякі вчені порушують питання про вплив глобалізації та масової культури, які можуть сприяти розмиванню традиційних духовних цінностей

[11; 12]. Це створює додатковий виклик для педагогів, які працюють у мультикультурному середовищі. З обговорених аргументів і контраргументів можна зробити висновок, що духовно-культурні цінності справді відіграють ключову роль формуванні особистості педагога. Однак для їх успішної інтеграції в освітній процес необхідні комплексні підходи, що включають: розробку міждисциплінарних методик навчання; зміцнення ролі гуманістичної педагогіки у освітніх програмах; адаптацію освітньої системи до викликів глобалізації [9].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Духовно-культурні цінності є базисом формування особистості, визначаючи її світоглядні орієнтири, моральні засади та здатність до самореалізації. Вони виступають регулятором поведінки, емоційної стабільності та соціальної відповідальності. Аналіз наукових підходів свідчить про актуальність інтеграції духовних і культурних цінностей у сучасний освітній процес. Найбільш ефективними є ті моделі виховання, що ґрунтуються на гуманістичних, культуроцентричних і людиноцентричних підходах.

Виховання духовно зрілої особистості вимагає створення сприятливого культурного середовища, діалогічної взаємодії, активного використання мистецтва, традицій, етичних практик та прикладу духовно-культурної поведінки. У роботах провідних вітчизняних і закордонних вчених підкреслюється значущість духовно-культурних цінностей як рушійної сили внутрішньої трансформації особистості. Їх концепції пропонують ефективні теоретико-практичні моделі духовного виховання. В умовах глобалізації, інформаційної перенасиченості та моральної кризи особливої ваги набуває проблема збереження національної ідентичності та формування духовної стійкості молоді. Це передбачає оновлення освітніх пріоритетів з акцентом на виховання в дусі гуманізму, патріотизму й етичної зрілості.

Подальші дослідження доцільно спрямовувати на розробку конкретних педагогічних технологій, що сприяють ефективній інтеграції духовно-культурних цінностей в освітню діяльність, з урахуванням викликів сучасного мультикультурного середовища. Перспективи подальших досліджень полягають у розробці ефективних підходів до реалізації в умовах сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Особистість на шляху до духовних цінностей: монографія. Київ: Чернівці: «Букрек», 2018. 320 с.
2. Помиткін Е. О. Психологічна діагностика духовного потенціалу особистості: посібник. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 144 с.
3. Рибалка В. Духовність особистості як спосіб гуманізації життя людини. Горизонт духовності виховання: колективна монографія. 2019. С. 369–388.
4. Філіпчук Г. Духовність: ствердження принципу культуровідповідності. Горизонт духовності виховання: колективна монографія / укл. Й. Кевішас та О. Отич. Вільнюс: Zuvedra, 2019. С. 312–340.
5. Шевченко Г. Цінності освітнього середовища як чинники культурного одухотворення суб'єктів педагогічної взаємодії. Горизонт духовності виховання: колективна монографія. 2019. С. 299–312.
6. Asar R. A. G., Jalilvand M. R., Oudi D., Akaberi A. Cultural competence, professional values, and spiritual well-being in nursing interns: a descriptive cross-sectional study. *BMC Nursing*. 2025. 24, Article 52. URL: <https://doi.org/10.1186/s12912-024-02670-w>.
7. Jensen L. A. The cultural psychology of religiosity, spirituality, and secularism in adolescence. *Adolescent Research Review*. 2021. № 6(3). P. 277–288. URL: <https://doi.org/10.1007/s40894-020-00143-0>.
8. Roganova M., Rashydov S., Rashydova S. Cultural and spiritual values of education of future teachers: an interdisciplinary approach. *Духовність особистості методологія теорія і практика*. 2023. №3 (107). С. 103–113. URL: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-107-3-103-113>.
9. Rosser J. Values Education and Restorative Practices. *Second International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing*. Springer, 2023. P. 725–738. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-24420-9_40.
10. Sandage S. J., Rupert D., Genke J., Jankowski P. J. Spiritual and religious competencies in professional psychology: a consensus statement. *American Psychologist*. 2021. 76(5). P. 635–647.

11. Urbaite G. The Impact of Globalization on Cultural Identity: Preservation or Erosion? *Global Spectrum of Research and Humanities*. №1(2). P. 3–13. URL: <https://doi.org/10.69760/f9g3vn77>
12. Vardhan H. The Impact of Globalization on Traditional Cultural Practices. *CINEFORUM*. 2023. №63 (3), P. 24–29. URL: <https://revistadecineforum.com/index.php/cf/article/view/37>.

REFERENCES

1. Bekh I. D. Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti : monohrafiia. Kyiv: Chernivtsi : «Bukrek», 2018. 320 s. [in Ukrainian].
2. Pomytkin E. O. Psykholohichna diahnozyka dukhovnoho potentsialu osobystosti : posibnyk. Kirovohrad : Imeks-LTD, 2013. 144 s. [in Ukrainian].
3. Rybalka V. Dukhovnist osobystosti yak sposib humanizatsii zhyttia liudyny. *Horyzont dukhovnosti vykhovannia: kolektyvna monohrafiia*. 2019. S. 369–388. [in Ukrainian].
4. Filipchuk H. Dukhovnist: stverdzhennia pryntsyphu kulturovidpovidnosti. *Horyzont dukhovnosti vykhovannia: kolektyvna monohrafiia*. The Horizon of Spirituality of Education: collective monograph. Ukl.Y. Kevishas, O. M. Otych. Vilnius: Zuvedra, 2019. S. 312–340. [in Ukrainian].
5. Shevchenko H. Tsinnosti osvithnoho seredovyshcha yak chynnyky kulturnoho odukhovvorennia sub'iektiv pedahohichnoi vzaiemodii. *Horyzont dukhovnosti vykhovannia: kolektyvna monohrafiia*. 2019. S. 299–312. [in Ukrainian].
6. Asar R. A. G., Jalilvand M. R., Oudi D., Akaberi A. Cultural competence, professional values, and spiritual well-being in nursing interns: a descriptive cross-sectional study. *BMC Nursing*. 2025. Vol. 24. Article 52. <https://doi.org/10.1186/s12912-024-02670-w>. [in English].
7. Jensen L. A. The cultural psychology of religiosity, spirituality, and secularism in adolescence. *Adolescent Research Review*. 2021. Vol. 6(3), S. 277–288. <https://doi.org/10.1007/s40894-020-00143-0>. [in English].
8. Roganova M., Rashydov S., Rashydova S. Cultural and spiritual values of education of future teachers: an interdisciplinary approach. *Dukhovnist' osobystosti metodolohiia teoriia i praktyka*. 2024. Vol. 3 (107). <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-107-3-103-113> [in English].
9. Rosser J. Values Education and Restorative Practices. *Second International Research Handbook on Values Education and Student Wellbeing*. Springer. 2023. P. 725–738. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-24420-9_40. [in English].
10. Sandage S. J., Rupert D., Genke J., Jankowski P. J. Spiritual and religious competencies in professional psychology: A consensus statement. *American Psychologist*. 2021. Vol. 76(5). P. 635–647. [in English].
11. Urbaite G. The Impact of Globalization on Cultural Identity: Preservation or Erosion? *Global Spectrum of Research and Humanities*. Vol. 1(2). P. 3–13. URL: <https://doi.org/10.69760/f9g3vn77>. [in English].
12. Vardhan H. The Impact of Globalization on Traditional Cultural Practices. *CINEFORUM*. 2023. Vol. 63(3). P. 24–29. URL: <https://revistadecineforum.com/index.php/cf/article/view/37>. [in English].

Матеріал надійшов до редакції 10.03.2025